

ПРИМАК Володимир

 <https://orcid.org/0000-0002-9054-5017>

д. ю. н., професор кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права
Державного торговельно-економічного
університету

вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна
v.prymak@knute.edu.ua

PRYMAK Volodymyr

 <https://orcid.org/0000-0002-9054-5017>

Doctor of Science (Law), Professor
of the Department of International,
Civil and Commercial Law
State University of Trade and Economics
19, Kyoto St., Kyiv, 02156, Ukraine
v.prymak@knute.edu.ua

СТЕПАНОВА Марія

 <https://orcid.org/0009-0001-2156-7247>

аспірант кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права
Державного торговельно-економічного
університету

вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна
m.stepanova@knute.edu.ua

STEPANOVA Mariia

 <https://orcid.org/0009-0001-2156-7247>

Postgraduate Student
at the Department of International,
Civil and Commercial Law
State University of Trade and Economics
19, Kyoto St., Kyiv, 02156, Ukraine
m.stepanova@knute.edu.ua

**ПРАВОВИЙ СТАТУС ДИТИНИ
В ОХОРОННИХ ЦИВІЛЬНИХ
ПРАВОВІДНОСИНАХ**

Розглянуто актуальні питання правового регулювання охоронних цивільних відносин щодо захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів сторін регулятивних зобов'язань за участю дитини. У контексті аналізу співвідношення обсягу і форм реалізації правочиноздатності та (у неповнолітньої особи) деліктоздатності дитини, а також особливостей застосування окремих способів цивільно-правового захисту визначено ключові елементи правового статусу дитини в охоронних цивільних правовідносинах, пов'язаних з порушенням зобов'язання. Наголошено на відмінностях у порядку застосування санкцій майнового та організаційно-правового змісту за порушення регулятивного зобов'язання за участю дитини. Зазначається, що, попри закріплення за малолітніми дітьми правочиноздатності у частині вчинення дрібних побутових правочинів, така дитина загалом позбавлена можливості самостійного захисту своїх прав та інтересів у відповідному зобов'язанні – за потенційним винятком у частині відмови від договору як способу самозахисту, релевантного її частковій правочиноздатності. Водночас вчинений малолітньою дитиною договір не може бути кваліфікований як дрібний побутовий договір, якщо до його умов включено положення про застосування таких способів забезпечення виконання зобов'язання, як неустойка (штраф, пеня) або завдаток. Визначено низку прогалин або дискусійних положень норм чинного Цивільного

**THE LEGAL STATUS OF A CHILD
IN CIVIL LEGAL RELATIONSHIPS
RELATING TO CHILD PROTECTION**

The article considers current issues of legal regulation of protective civil relations regarding the protection of subjective civil rights and interests of the parties in regulatory obligations with the participation of a child. In the context of analyzing the ratio of the volume and forms of implementation of legal capacity and (in the case of a juveniles) tortious capacity of a child, as well as the features of the application of some remedies, the key elements of the legal status of a child in protective civil legal relations related to the violation of an obligation are identified. The study emphasizes the differences in the procedure for applying the property and organizational sanctions for the violation of a regulatory obligation with the participation of a child. It is noted that despite the legal capacity of minor children to perform minor household transactions, such a child is generally deprived of the opportunity to independently protect their rights and interests in the relevant obligation – with the potential exception of refusing the contract as a self-defense remedy that is relevant to their partial legal capacity. At the same time, a contract concluded by a minor cannot be qualified as a minor household contract if its terms include a provision on the use of such ways of ensuring the performance of the obligation as a penalty or a deposit. Some gaps or controversial provisions of the current Civil Code of Ukraine

кодексу України та положень проекту Цивільного кодексу України від 09.04.2026 № 15150 щодо правового режиму цивільно-правової відповідальності неповнолітніх осіб та субсидіарної відповідальності їхніх законних представників у сфері дії норм зобов'язального права. Висловлена думка про те, що субсидіарна відповідальність у зобов'язальних правовідносинах законних представників неповнолітньої дитини закономірно віддзеркалює збереження за ними обов'язків з її виховання та врахування природної нестачі у переважної більшості підлітків власного майна, достатнього для задоволення ймовірних вимог кредиторів. Пропонується поширити таку відповідальність на охоронні відносини щодо стягнення з неповнолітнього неустойки, процентів річних та інфляційних втрат за порушення грошового зобов'язання, повернення подвійної суми завдатку. Заперечується доцільність покладання на неповнолітню особу обов'язку відшкодувати моральну шкоду, зумовлену порушенням зобов'язання, а також можливість застосування до неповнолітніх (крім емансипованих як підприємців) цивільно-правової відповідальності за порушення зобов'язання без включення до її умов вини. Згідно з узагальнюючим висновком статті правовий статус дитини як кредитора або боржника в охоронних цивільних правовідносинах, пов'язаних з порушенням зобов'язання, зумовлюється обсягом та формами здійснення її правочиноздатності й деліктоздатності (за наявності останньої) та передбачає належність врахування рівня психічної, фізичної й соціальної зрілості дитини, обов'язків законних представників щодо виховання дитини і захисту її прав та інтересів, потенційної можливості дитини, яка не має цивільної процесуальної дієздатності, застосовувати юридичні способи самозахисту на кшталт відмови від договору або зобов'язання.

Ключові слова: малолітня дитина, неповнолітня дитина, законні представники, правочиноздатність, деліктоздатність, дрібний побутовий правочин, способи захисту цивільних прав та інтересів, цивільно-правова відповідальність.

norms and the provisions of the draft Civil Code of Ukraine dated 09.04.2026 No. 15150 regarding the legal regime of civil liability of juveniles and subsidiary liability of their legal representatives in the sphere of application law of obligations' norms have been identified. The opinion is expressed that legal representatives' of juvenile subsidiary liability naturally reflects their duties for his upbringing and taking into account the natural lack of the own juvenile's property sufficient to satisfy the probable claims of creditors. It is proposed to extend such liability to protective relations regarding the recovery from a juvenile penalty, annual interest and inflationary losses for violation of a monetary obligation, and the return of a double amount of the deposit. The authors of the article deny the expediency of imposing on a juvenile the obligation to compensate for moral damage caused by the violation of an obligation, as well as the possibility of applying to juveniles (except for emancipated as entrepreneurs) civil liability for violation of an obligation without including fault in its conditions. According to the general conclusion of the article, the legal status of a child as a creditor or debtor in protective civil legal relations related to the violation of an obligation is determined by the scope and forms of exercising his legal capacity and tortious capacity (if the latter exists) and provides for the appropriateness of taking into account the level of mental, physical and social maturity of the child, the duties of legal representatives to bring up the child and protect his rights and interests, the potential ability of a child who does not have civil procedural capacity to use self-defense remedy such as refusing a contract or obligation.

Keywords: minor, juvenile, legal representatives, legal capacity, tortious capacity, small household transaction, remedies (ways of protecting civil rights and interests), civil liability.

Вступ

Питання забезпечення захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів учасників цивільних відносин цілком природно посідають вельми помітне місце в доктринальних дослідженнях фахівців з цивільного права. Пояснюється це тим, що право на захист є невід'ємним складником механізму правового регулювання будь-якого різновиду цивільних відносин – як тих, що пов'язані зі статикою володіння певними благами, так і тих, які виникають у динаміці цивільного обороту та, будучи врегульованими нормами підгалузі зобов'язального права, набувають форми зобов'язальних правовідносин.

Безумовно, ключова проблема цивільно-правового захисту (з особливим наголосом на застосуванні належного та ефективного способу захисту в розрізі співвідношення порушених регулятивних і нововиниклих охоронних правовідносин) постає у сфері здійснення

правосуддя. Водночас серед множинності способів захисту цивільних прав та інтересів виділяються ті компенсаційні майнові санкції, що їх іменують заходами цивільно-правової відповідальності. Їх застосування пов'язано з правовим режимом, який щонайменше орієнтує на встановлення здатності учасника цивільних відносин бути носієм компенсаційного майнового обов'язку на користь іншої сторони порушених регулятивних правовідносин.

Саме тому і законодавець, і науковці приділяють значну (хоча й подекуди недостатню) увагу фіксації наявності або конкретизації обсягу деліктоздатності фізичних осіб загалом, а насамперед – дітей (малолітніх і неповнолітніх осіб) (Стефанчук, 2020, с. 306–361). Утім, посутньо зазначена увага до відповідних елементів цивільно-правового статусу дитини зосереджена переважно на правовому регулюванні відносин деліктної відповідальності. Водночас загалом у царині цивільно-правового захисту залишається чимало законодавчих і доктринальних прогалин, які стосуються побудови та функціонування правових механізмів застосування окремих заходів цивільно-правової відповідальності (включно зі стягненням неустойки), а тим паче інших санкцій майнового (примусове виконання обов'язку в натурі) або організаційно-правового (відмова від договору тощо) змісту за порушення регулятивного зобов'язання за участю дитини.

Слід згадати і про можливість виникнення у правовідносинах з приводу застосування вищезгаданих санкцій різноманітних прав та обов'язків власне у законних представників дитини. Це зумовлює необхідність дальшого увиразнення охоронних елементів правового статусу не тільки дитини, а й також її батьків (усиновлювачів), опікунів, піклувальників, інших фізичних та юридичних осіб, на яких в силу закону покладено виконання функцій законного представника малолітнього або неповнолітнього учасника цивільних відносин.

На жаль, положення актуального нині проєкту Цивільного кодексу України № 15150 (далі – проєкт ЦК України (2026, 9 квітня), не дають підстав сподіватися на комплексне вирішення порушеної проблеми невизначеності багатьох складових правового статусу дитини та її законних представників у контексті широкого спектру охоронних правовідносин, пов'язаних з порушенням регулятивних зобов'язань, у яких бере участь дитина. Втім, не можна не привітати використання у згаданому законопроєкті як базового терміна "дитина" (малолітня, неповнолітня) при позначенні правового статусу малолітньої або неповнолітньої особи.

Тож з огляду на суть позначеної правової проблеми метою цієї статті є саме встановлення тих юридичних можливостей, які мали б визначати особливості правового статусу дитини (малолітньої або неповнолітньої особи) та її законних представників в охоронних правовідносинах, що впливають з порушення регулятивного зобов'язання за участю дитини.

Реалізація сформульованої мети пов'язана з гіпотезою щодо існування закономірної кореляції між регулятивними та охоронними елементами цивільно-правового статусу дитини загалом, її правочиноздатності й деліктоздатності зокрема, а також змістом зазначеного статусу й окремими формами та способами цивільно-правового захисту, що можуть бути застосовані в охоронних зобов'язаннях, нововиниклих унаслідок порушення регулятивного зобов'язання за участю дитини.

Для перевірки сформульованої гіпотези передбачено використання здебільшого системного, структурно-функціонального і формально-юридичного методів. Перший з них покликаний забезпечити врахування закономірних взаємозв'язків між складовими правового статусу дитини та її законних представників, тоді як другий націлений на деталізацію зазначених взаємозв'язків у розрізі множинності функціонально відмінних форм і способів цивільно-правового захисту. Нарешті, третій зі згаданих методів орієнтує на виявлення закономірних форм взаємодії елементів механізму правового регулювання цивільних відносин – у площині співвідношення регулятивних і охоронних правовідносин насамперед.

Визначені мета, гіпотеза і методи дослідження зумовили необхідність структурування основного тексту статті на три частини. Перша з них присвячена передусім впливу правочиноздатності дитини на її права і обов'язки в охоронних правовідносинах, що виникають унаслідок порушення зобов'язання. Друга частина статті виокремлює питання, що стосуються неюрисдикційного захисту у вигляді відмови від договору. Третя частина спрямована на визначення особливостей правового статусу дитини в правовідносинах договірної відповідальності з приводу застосування окремих її заходів.

1. Правочиноздатність і деліктоздатність дитини як підґрунтя для виникнення охоронного зобов'язання

Аналіз висловлених у вітчизняній та зарубіжній літературі положень щодо цивільної правосуб'єктності дитини дозволяє сформулювати такі методологічні орієнтири. *По-перше*, дитина відповідно до її правосуб'єктності може бути учасником широкого спектра регулятивних зобов'язальних правовідносин, у тому числі й тих, які виникли через самостійну реалізацію нею власної правочиноздатності (Сердечна, 2021). *По-друге*, реалізація правоздатності дитини в цивільних відносинах тісно пов'язана з участю у здійсненні й захисті її прав та інтересів законних представників дитини (Тишук, 2021). *По-третє*, особливості правового статусу дитини визначаються об'єктивно притаманним їй станом психічної, соціальної та фізичної вразливості (умовно кажучи, незрілості). Своєю чергою, це спричиняє необхідність закріплення спеціальних юридичних гарантій додержання прав та інтересів

дитини (Ортинська, 2017; Баранкевич, 2021; Сафончик, 2025). Нарешті, *по-четверте*, у площині використання порівняльно-правового методу не можна не зазначити відсутність у національному праві України притаманного багатьом правовим системам англо-американської правової сім'ї конкретизованого балансу інтересів дитини та її контрагентів у зобов'язальних правовідносинах. Зазвичай таке балансування передбачає додержання загального правила щодо особливого привілею дитини відмовитися від укладеного за її участі договору без несення відповідальності за порушення відповідного зобов'язання та з позбавленням повнолітнього контрагента або юридичної особи можливості вимагати примусового виконання неповнолітнім його договірних зобов'язань, з винятками щодо безумовно необхідних договорів, до яких судова практика може зараховувати договори на оплату освітніх послуг та інші договори, у яких є безперечним інтерес неповнолітньої дитини, а її вигоди так само безперечно переважають покладений на неї тягар зустрічних зобов'язань перед контрагентом (Mayer, Warner, & Siedel, 2012; Hough, & Kirk, 2018; Hoekstra, 2021).

Цивільна правосуб'єктність дитини (її право- і дієздатність) є найбільш абстрактною, хоча й визначальною складовою її правового статусу. При цьому правосуб'єктність малолітньої дитини у сфері дії норм зобов'язального права відрізняється від правосуб'єктності неповнолітньої дитини переважно за обсягом правочиноздатності та відсутністю деліктоздатності. Ці дві складові цивільної дієздатності є соціально-правовим підґрунтям для виникнення відповідно регулятивних і охоронних зобов'язальних правовідносин. Причому звичайна логіка правового регулювання побудована на тому, що саме наявність та обсяг правочиноздатності (за відсутності спеціальних законодавчих застережень) і визначає наявність й обсяг: а) деліктоздатності у відносинах договірної відповідальності; б) можливості застосування відмінних від цивільно-правової відповідальності санкцій за порушення зобов'язання.

Окреслена логіка є беззаперечною щодо змісту правового статусу неповнолітньої особи. Тож, якщо вчинений такою дитиною правочин (договір) не є недійсним, вона і постає як сторона охоронного зобов'язання, нововиниклого через порушення відповідного договірних регулятивного зобов'язання – причому незалежно від виду санкцій, які застосовано до несправної сторони, та з можливістю самостійної реалізації неповнолітньою особою належного їй суб'єктивного права на захист. Цілковито природно зазначений матеріально-правовий аспект знаходить своє відображення й у процесуальній дієздатності неповнолітніх.

Водночас субсидіарна відповідальність у зобов'язальних правовідносинах законних представників неповнолітньої дитини закономірно віддзеркалює збереження за ними зобов'язань з її виховання та врахування законодавцем природної нестачі у переважній більшості підлітків власного майна, достатнього для задоволення ймовірних вимог кредиторів.

Інша річ – малолітні діти. Попри закріплення за ними правочиноздатності у частині вчинення дрібних побутових правочинів, цей її обсяг жодним чином не позначається ані на виникненні будь-якої форми зобов'язальної деліктоздатності, ані на уповноваженні малолітнього застосовувати певні способи юрисдикційного захисту своїх прав та інтересів. Так само, за відсутності у дитини з частковою цивільною дієздатністю релевантного обсягу цивільної процесуальної дієздатності, не тільки вона сама не є здатною застосовувати які-небудь санкції за порушення договірних зобов'язань, що виникає на підставі вчиненого нею дрібного побутового правочину, але й інша сторона зазначеного зобов'язання не має можливості позиватися власне до малолітньої дитини.

Отже, будучи певною мірою уповноваженою зумовлювати виникнення регулятивного зобов'язання, така дитина не здатна самостійно здійснювати абсолютну більшість прав з нововиниклого (у зв'язку з вчиненням порушенням з боку контрагента) охоронного зобов'язання. Натомість принаймні юрисдикційний захист суб'єктивних прав та інтересів малолітньої дитини в зобов'язаннях з дрібного побутового правочину вправі здійснювати лише її законні представники.

2. Самозахист у договірних зобов'язаннях та їх припинення

Крім того, у царині дрібних побутових правочинів ми стикаємось із законодавчою прогалиною, яка стосується застосування самозахисту – неюрисдикційного захисту своїх інтересів самими малолітніми. Принаймні жодних заборон щодо застосування самою дитиною такої форми цивільно-правового захисту законодавець не встановив. Водночас у зобов'язальних правовідносинах самозахист втілюється майже винятково у юридичних діях на кшталт відмови від договору або зобов'язання.

Тож, будучи позбавленою процесуальної можливості пред'явити позов про зміну або розірвання дрібного побутового договору, дитина з частковою цивільною дієздатністю вправі відмовитися від нього на підставах, визначених як законом, так і самим договором. Адже і тут, за відсутності додаткових (до прямо законодавчо визначених) критеріїв дрібного побутового договору, дитина вправі вільно узгоджувати нібито будь-які його умови – включно з підставами для одностороннього припинення договору, в тому числі у формі відмови від нього.

Отже, часткова правочиноздатність малолітнього в регулятивних зобов'язаннях спричинює визнання за ним у зобов'язаннях охоронних права на застосування або відмови від договору або інших подібних заходів самозахисту. Принагідно слід зважати на те, що такого роду відмова за своєю правовою суттю є одностороннім правочином, а тому, так само як дрібний побутовий правочин, вчинення якого зумовлює виникнення регулятивного зобов'язання, може бути визнана недійсною за наявності законодавчо визначених підстав.

Розглянуті вияви взаємодії правочиноздатності малолітньої особи з її можливостями щодо самостійного застосування лише одного з потенційної множини способів захисту від порушення саме договір-ного зобов'язання спонукає до висвітлення зворотної логіки позначеного взаємозв'язку – мається на увазі конкретизація змісту дрібного побутового договору через обмеження суб'єкта юридично значущого волевиявлення в регулятивному зобов'язанні визначати в договорі певні способи захисту. Серед останніх виділяються ті, що первісно виконують забезпечувальну щодо належного виконання зобов'язання функцію.

На нашу думку, не може бути кваліфікований як дрібний побутовий правочин, вчинений малолітньою дитиною відповідно до обсягу її правочиноздатності, договір, до умов якого включено положення про такі, наприклад, способи забезпечення виконання зобов'язання, як неустойка (штраф, пеня) або завдаток. Визнання юридично значущим волевиявлення дитини щодо зазначених умов явно не відповідатиме тим формально узагальненим уявленням про рівень розвитку малолітньої особи, які впливають з принципу розумності. При тому, що окреслені обмеження жодним чином не позначаються на праві законних представників малолітньої дитини застосувати в разі порушення суб'єктом господарювання дрібного побутового правочину, вчиненого за участю дитини, законну неустойку, встановлену ст. 8, 10 чинного Закону України № 1023-XII "Про захист прав споживачів" (1991, 12 травня).

На відміну від малолітніх дітей, серед юридичних можливостей застосовувати певні способи захисту з боку неповнолітніх спостерігається закономірний взаємозв'язок між їхньою неповною дієздатністю у частині правочиноздатності та порядком застосування неповнолітніми до своїх боржників санкцій за порушення зобов'язання. Тому неповнолітня особа завжди буде стороною охоронного зобов'язання – суб'єктом або права, або обов'язку (якщо несправним боржником є сам неповнолітній), пов'язаного із застосуванням того чи іншого способу захисту.

Водночас в охоронній площині слід враховувати можливість подання законними представниками позовів про визнання недійсними або про застосування правових наслідків нікчемності тих вчинених неповнолітніми правочинів, які спрямовані на зміну або припинення зобов'язання, яке виникає на підставі правочинів, вчинення яких потребує згоди законних представників або надання такої згоди за умови отримання дозволу органу опіки та піклування. В іншому випадку, наприклад, психологічно вразливий підліток міг би припинити прощення боргу зобов'язання з приводу відчуження навіть належного йому особливо цінного майна на зразок нерухомості. Звичайно, настільки значущі акти волевиявлення з боку особи з неповною цивільною дієздатністю мають набувати юридичного значення лише

у зв'язку з реалізацією згаданих гарантій додержання інтересів дитини у вигляді рівнобіжного волевиявлення законних представників та адміністративних актів уповноважених суб'єктів владних повноважень.

3. Цивільно-правова відповідальність за порушення зобов'язання

Серед способів цивільно-правового захисту окреме місце посідають заходи цивільно-правової відповідальності, з якими у її вузькому розумінні найтісніше пов'язана деліктоздатність учасників цивільних відносин. І якщо малолітні особи є повністю неделіктоздатними, то неповнолітні відповідають за порушення ними своїх зобов'язань усім своїм майном із застереженням щодо можливого притягнення їхніх законних представників до субсидіарної відповідальності в період до досягнення фактично неплатоспроможними дітьми повноліття. У ч. 2 ст. 33 чинного ЦК України така додаткова відповідальність поширена винятково на відносини з відшкодування збитків, тоді як у ч. 2 ст. 39 проєкту ЦК України (2026, 9 квітня) до цього заходу відповідальності додано ще й компенсацію моральної шкоди.

На нашу думку, з прийняттям зазначеного "доважку" можна було б погодитися лише в розрізі поширення вищезазначеної субсидіарної відповідальності винятково на сферу деліктних зобов'язань. Натомість покладання на неповнолітню особу обов'язку відшкодувати моральну шкоду, зумовлену порушенням регулятивного зобов'язання (переважно договірного), явно не відповідає ні суті порушених регулятивних відносин, ні рівню психічної, соціальної та фізичної зрілості дитини з неповною цивільною дієздатністю.

Крім того, не можна не зауважити того, що законодавець та суб'єкти законодавчої ініціативи у проєкті ЦК України (2026, 9 квітня) з незрозумілих причин не згадують у тому самому контексті субсидіарної відповідальності законних представників дитини можливості їхньої участі в охоронних правовідносинах з приводу стягнення неустойки, процентів річних та інфляційних втрат за порушення грошового зобов'язання, сплати несправною стороною подвійного розміру одержаного нею завдатку тощо. Принаймні з суто позитивістського погляду важко знайти аргументи на користь такого роду винятків.

Проте в контексті релевантного розвитку концепції найкращих інтересів дитини покладення на неповнолітніх тягаря такого роду спеціальних санкцій вносить очевидний дисбаланс у відносини між психічно і соціально вразливими підлітками та їхніми повнолітніми контрагентами, юридичними особами, суб'єктами підприємницької діяльності. Тобто йдеться про необхідність замислитися над обґрунтованими міркуваннями справедливості, розумності й добросовісності запереченнями щодо створення для неповнолітніх дітей у їхніх зобов'язаннях із сильнішою стороною обов'язків, які, ймовірно, виходять за

межі відновлення суто номінального статус-кво, пов'язаного з примусовим виконанням в натурі обов'язку, покладеного на неповнолітнього.

Дотепер у межах представленого дослідження майже всуціль йшлося про особливості правових механізмів захисту прав та інтересів сторін охоронних зобов'язальних відносин, пов'язаних зі здійсненням цивільної правосуб'єктності дитини. Проте аналізу потребують чинні норми та перспективні положення загального змісту, які рівною мірою стосуються і дітей, і повнолітніх.

З цього погляду варті уваги окремі не диференційовані за правовим статусом імовірних суб'єктів відповідальності положення проєкту ЦК України (2026, 9 квітня), які передбачають запровадження об'єктивної (без урахування вини), а подекуди навіть абсолютної (тобто й за непереборну силу) відповідальності будь-яких категорій суб'єктів приватних відносин. Так, ч. 2 ст. 874 цього проєкту передбачає можливість установлення в договорі обов'язку сторони відшкодувати майнові втрати, що виникли з обставин, не пов'язаних з невиконанням зобов'язання, в тому числі збитків у разі неможливості виконання. Водночас виглядає беззаперечно неприпустимим поширення такого роду абсолютної відповідальності на неповнолітніх дітей – навіть емансипованих, включно з підприємцями.

Так само викликає заперечення загальний характер положення ч. 2 ст. 874 проєкту ЦК України (2026, 9 квітня) згідно з яким вина виключається з умов застосування будь-яких способів захисту сторін зобов'язальних правовідносин незалежно від їхнього правового статусу. Натомість збереження вини як загальної умови відповідальності за порушення зобов'язання відповідає об'єктивним можливостям неповнолітньої особи як специфічного суб'єкта юридично значущого волевиявлення. З іншого боку, нехтування чинниками поступового формування психосоціальної зрілості та майнового статусу дитини вочевидь суперечить уже згаданим засадам справедливості, розумності й добросовісності.

Інша річ – неповнолітній, емансипований внаслідок його реєстрації як суб'єкта підприємницької діяльності. Тут не викликають заперечень ні норми ч. 1 ст. 906 чинного ЦК України, ні положення ч. 1 ст. 1132 проєкту ЦК України (2026, 9 квітня) про об'єктивну відповідальність підприємців до меж непереборної сили (без винятку щодо неповнолітнього, ступінь зрілості якого було піддано попередній оцінці) за порушення договірних зобов'язань за платним договором про надання послуг.

Висновки

Проведене дослідження підтверджує попередньо сформульовану гіпотезу та дозволяє дійти таких висновків.

Правовий статус дитини як кредитора або боржника в охоронних цивільних правовідносинах, пов'язаних з порушенням зобов'язання,

зумовлюється обсягом та формами здійснення її правочиноздатності й деліктоздатності (за наявності останньої), комплексом спеціальних юридичних можливостей у межах правовідносин з приводу застосування окремих форм і способів цивільно-правового захисту. Закріплення і порядок реалізації зазначеного статусу передбачають належність врахування рівня психічної, фізичної й соціальної зрілості дитини, обов'язків законних представників щодо виховання дитини та захисту її прав та інтересів, потенційної можливості дитини, яка не має цивільної процесуальної дієздатності, застосовувати юридичні способи самозахисту на кшталт відмови від договору або зобов'язання.

Взаємозв'язок змісту охоронного зобов'язання зі змістом порушеного регулятивного зобов'язання, характером і наслідками його порушення зумовлює необхідність урахування при визначенні умов вчиненого малолітньою дитиною дрібного побутового правочину заборони на включення до нього положень про забезпечення виконання відповідного зобов'язання з боку дитини будь-якими заходами цивільно-правової відповідальності.

Цивільно-правова відповідальність неповнолітньої дитини за порушення зобов'язання у силу засад справедливості, розумності й добросовісності має будуватися винятково на засадах вини, крім відповідальності неповнолітньої особи, емансипованої внаслідок її реєстрації як суб'єкта підприємницької діяльності. Водночас у цьому другому випадку закон має імперативно забороняти будь-яку можливість несення неповнолітнім підприємцем абсолютної відповідальності також і за непереборну силу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

Стефанчук, М. О. (2020). <i>Цивільна правосуб'єктність фізичних осіб та особливості її здійснення</i> . АртЕк.	Stefanchuk, M. O. (2020). <i>Civil legal personality of individuals and features of its implementation</i> . ArtEk.
Проект Цивільного кодексу України № 15150 (2026, 9 квітня). https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/69837 .	Draft Civil Code of Ukraine No. 15150 (2026, April 9). https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/69837 .
Сердечна, І. (2021) Дитина як учасник зобов'язальних правовідносин. <i>Університетські наукові записки</i> , (1). https://doi.org/10.37491/UNZ.79.6	Serdechna, I. (2021) Child as a Participant in Obligatory Legal Relations. <i>University Scientific Notes</i> , (1). https://doi.org/10.37491/UNZ.79.6
Тишук, Н. О. (2021). <i>Вчинення малолітніми та неповнолітніми особами правочинів в мережі Інтернет</i> [Дисертація д-ра філософії, Національний університет "Одеська юридична академія"]. https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/12b0deb2-c290-4aba-83b1-8fd4876894e1/content	Tyshchuk, N. O. (2021). <i>Transactions by juveniles and minors on the Internet</i> [Doctoral dissertation, National University "Odesa Law Academy"]. https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/12b0deb2-c290-4aba-83b1-8fd4876894e1/content
Ортинська, Н. В. (2017). <i>Правовий статус неповнолітніх: Теоретико-правове дослідження</i> [Дисертація д-ра юридичних наук, Національний університет "Львівська політехніка"]. https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1717/dysertaciynarobotanazdobuttyanaukovogostupenyadoktorayurydychnyhnaukortynskoyinv.pdf	Ortynska, N. V. (2017). <i>Legal status of minors: Theoretical and legal research</i> [Doctoral dissertation, Lviv Polytechnic National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine]. https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1717/dysertaciynarobotanazdobuttyanaukovogostupenyadoktorayurydychnyhnaukortynskoyinv.pdf

Баранкевич, А. В. (2021) Особливості цивільно-правового статусу неповнолітніх осіб у законодавстві України. <i>Актуальні проблеми держави і права</i> , (90). https://doi.org/10.32837/apdp.v0i90.3202	Barankevych, A. V. (2021). Features of the civil and legal status of minors in the legislation of Ukraine. <i>Current Problems of State and Law</i> , (90). https://doi.org/10.32837/apdp.v0i90.3202
Сафончик, О. (2025) Цивільно-правовий захист житлових прав дітей в умовах воєнного стану. <i>Юридичний вісник</i> , (4). https://yurvisnyk.in.ua/v4_2025/18.pdf	Safonchik, O. (2025). Civil law protection of children's housing rights under martial law. <i>Law Herald</i> , (4). https://yurvisnyk.in.ua/v4_2025/18.pdf
Hoekstra, J. (2021). <i>Introduction to Contract Law: Revision Guide</i> . Transnational Press London.	
Hough, T., & Kirk, E. (2018). <i>Contract Law</i> . Routledge.	
Mayer, D., Warner, D. M., & Siedel, G. J. (2012). <i>Business law and the legal environment</i> . Saylor Foundation. https://open.umn.edu/opentextbooks/textbooks/business-law-and-the-legal-environment	
Закон України "Про захист прав споживачів" № 1023-XII (від 1991, 12 травня). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text	The Law of Ukraine "On Consumer Rights Protection" No. 1023-XII (1991, May 12). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що не мають фінансових чи нефінансових конфліктів інтересів щодо цієї публікації; не має відносин з державними органами, комерційними або некомерційними організаціями, які могли б бути зацікавлені у поданні цієї точки зору. З огляду на те, що автори працюють в установі, яка є видавцем журналу, що може зумовити потенційний конфлікт або підозру в упередженості, остаточне рішення про публікацію цієї статті (включно з вибором рецензентів і редакторів) приймалося тими членами редколегії, які не пов'язані з цією установою.

Автори не отримували прямого фінансування для цього дослідження.

Примак, В., & Степанова, М. (2026). Правовий статус дитини в охоронних цивільних правовідносинах. *Ius Modernum*, 3(144), 115–125. [https://doi.org/10.31617/3.2026\(144\)06](https://doi.org/10.31617/3.2026(144)06)

Надійшла до редакції 15.07.2026.

Отримано після доопрацювання 30.08.2026.

Прийнято до друку 03.09.2026.

Публікація онлайн 16.09.2026.